

**O'ZBEKISTON XUDUDIDA EGRI BOSHLI GIJJA
(ANCYLOSTOMA DUODENALE) NING UCHRASHI VA TARQALISHI**

Sharipova Farida Salimdjano

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qulmatova Mavjuda Panji qizi

2-son Davolash fakulteti 1-bosqich talabasi

Yo'ldoshaliyev Bekmurod Abdumalik o'g'li

2-son Davolash fakulteti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya Maqolada parazitlar kasalliklar uchrash darajasi, ularning tibbiy - ijtimoiy ahamiyati, mamlakatlar uchun yetkazatgan iqtisodiy zarari, katta yoshdagi aholi ayniqsa bolalar hayot sifatining yomonlashuvi ushbu patologiyalarga jiddiy ahamiyat berish kerakligini ko'rsatadi. Shunday bo'lsa hamki, ushbu kasalliklar allergologik va immunologik jihatlari, immunopatogenetik xususiyatlari oxirigacha ochib berilmagan. Hozirgi kunda odamlar, hayvonlar va o'simliklarning hisobiga yashovchi parazitlarning 15 mingdan ziyod turi ma'lum va insonlarda ko'proq askaridalar, o'stritsalar, qilibosh gijjalar qiyshiq boshli gijja uchraydi.

Kalit so'zlar: *Gelment, spikula, parazit*

Gel'mintlar odam organizmining nafas olish, ovqat hazm qilish, muskullari, jigar, o't pufagi, taloq, kon, miya, ko'z va boshqa a'zolarida parazitlik qiladi. Aholining sog'lig'ini belgilovchi omillardan biri ijtimoiy jihatlar bilan bog'liq kasalliklar, jumladan protozoonoz va gel'mintlar bo'lib, ularning barchasi parazitlar kasalliklarning 99% ni tashkil etadi. Ilmiy manbalarda e'tirof etilishicha, odam va hayvonlarning a'zo va to'qimalari hisobiga yashovchi gijjalar (gel'mintlar), ular keltirib chiqaradigan kasalliklar gel'mintozlar deyiladi. Kasallik manbai bemor odam va gijjalar bilan zararlangan hayvonlar hisoblanadi.

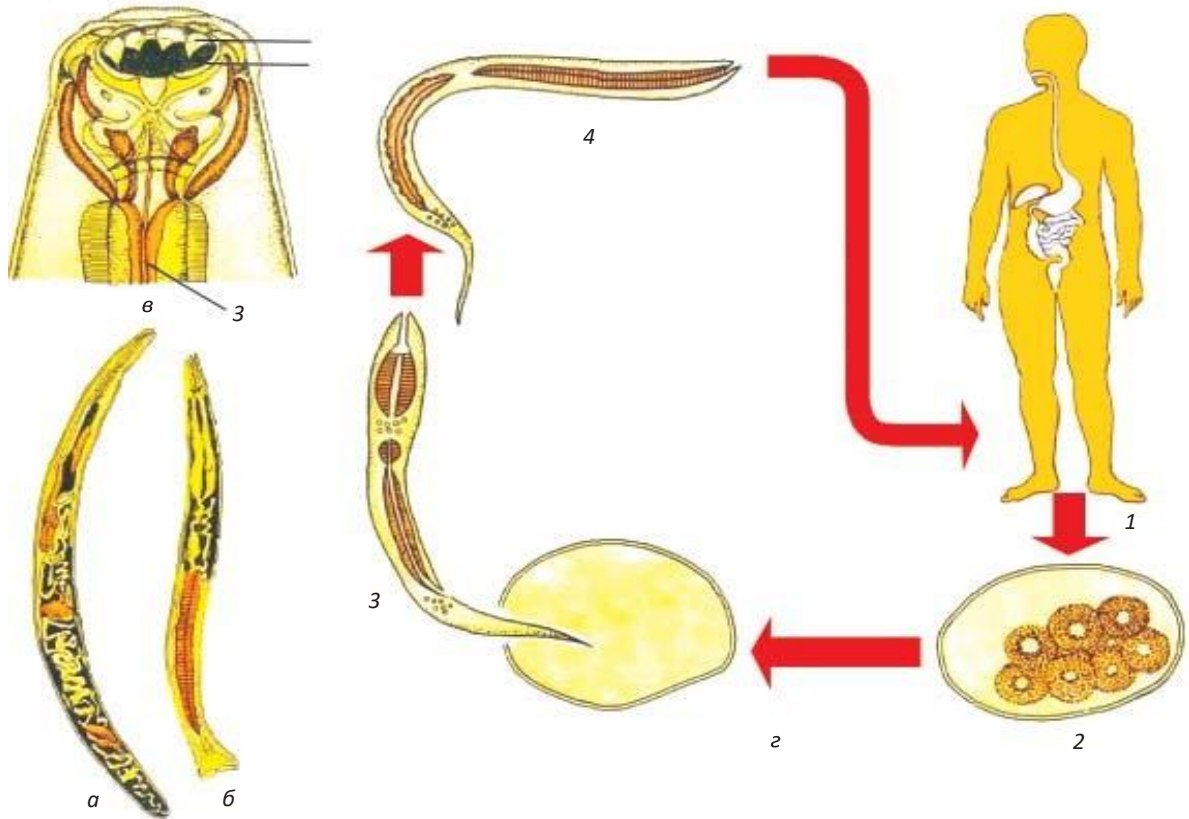

. Parazitizm (grekcha parasitos - tekinox'r, hamtovoq) har xil turga mansub organizmlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlardan biridir. Bunda organizmlardan biri (parazit) ikkinchisidan (xo'jayin) yashash muhiti va oziqa manbai sifatida foydalanib, unga zarar yetkazadi. Parazitlar bir hujayrali (sarkomastigofora, sporali, knidosporidiya, mikrosporidiya va infuzoriyalar) hamda ko'p hujayrali hayvonlardan (yassi chuvalchanglar, tikanboshlilar, to'garak chuvalchanglar va bo'g'imoëqlilar) tiplari tarkibida uchraydi

Egri boshli gijja (*Ancylostoma duodenale*). Egri boshli (qiyshiq) gijja odamning o'n ikki barmoq ichagida parazitlik qiladi, uning chaqiradigan kasalligini ankilostomidoz deyiladi. Ankilostomidoz shaxtyorlar, yer qaziydigan ishchilar va qishloq, xo'jaligi xodimlari orasida ko'proq uchraydi, ba'zi joylarda esa kasbga aloqador kasallik hisoblanadi.

M o r f o l o g i k t u z i l i s h i . Urg'ochisining uzunligi 10 — 18 mm, erkaginiki esa 8—11 mm bo'ladi. Tanasining rangi oqimtir-kul rang bo'lib, bosh tomoni orqaga qarab egilgan, shu sababdan egri boshli yoki qiyshiq boshli gijja deyiladi. Og'iz tomoni og'iz kapsulasi bilan o'ralgan bo'lib, uning ichida kutikulali tishlari joylashgan. Ankilostomalar o'n ikki barmoq ichakda yashab, uning shilliq qavatiga yopishib oladi va og'iz kapsulasidagi tishlari bilan ichak devorini shikastlaydi. Hosil bo'lgan yaralardan qon oqadi, parazitlar shu qon bilan oziqlanadi. Demak, ankilostoma qil boshli gijja singari, gematofagdir. Ichak devoridagi yaralar yallig'lanadi, yiringlaydi. Urg'ochisida tanasining orqa tomoni uchli bo'lib, erkagida esa uchi kengaygan va jinsiy xaltachaga aylangan bo'ladi. Spikulalari — jinsiy kopulyativ apparat ikkita bo'ladi.

Tip Yumaloq chuvalchanglar (Nemathelminthes) asl Yumaloq chuvalchanglar (Nematoda)

1-rasm Qiyshiq boshli gijja tuzilishi va rivojlanishi

R i v o j l a n i s h s i k l i. Ankilostomalar o'n ikki barmoq ichakda kopulyatsiya qiladi. Urug'langan urg'ochisi har kuni 10000 dan ortiq tuxum qo'yadi. Tuxumlari bemor axlati bilan tashqariga chiqadi. +ulay tashqi muhitda (harorat 25—27S) 24 soat o'tgach tuxumlardan lichinkalar chiqadi. Rabditli lichinkalar (lichinkalarning rivojlanishini I—chi) davri tuproqqa tushib, chirigan organik moddalar bilan oziqlanadi va ikki marta tullaydi.

Ikkinchi marta tullaganda ustidagi pardasi ajraladi, lekin tushib ketmaydi, hu sababdan lichinka go'yo jild ichida yotgandek bo'ladi. Bu davrdagi lichinkalar filyariyasimon lichinkalar bo'lib, odam uchun invazion hisoblanadi. Invaziya odatda, lichinkalarning odamni oyoq yoki qo'l terisi orqali kirishi bilan yuz beradi. Xo'jayini terisiga kirib olgan lichinkalar qon tomirlar sistemasiga o'tib, birinchi yurakka, so'ng o'pka kapillyarlariga boradi va al'yeolalarga

tushadi. Alʼveollalarga tushgan lichinkalar asta-sekin nafas yoʻllari orqali (bronxlar, traxeya, hiqildoq) halqumga ogʻiz boʻshligʻiga tushadi va yutiladi, oʻn ikki barmoq ichakda lichinkalar ichak shilliq pardasiga yopishib rivojlanadi va voyaga yetadi. Bunday yuqish yoʻli faol invaziya deyiladi. Lekin ankilostomidoz nofaol yoʻl, yaʼni sust (passiv) yoʻl bilan ham yuqishi mumkin. Masalan, odam filyariyasimon lichinkalar bilan ifloslangan ovqatni yeganda yoki suv ichganda lichinkalar ichakka tushadi va rivojlanib, voyaga yetadi. Sust invaziya lichinkalar migratsiyani oʻtashi shart emas. Voyaga ankilostomalar 2 yildan 5-8 yilgacha yashashi mumkin. Egri boshli gijjaning patogen taʼsiri juda katta boʻlib, tishchali ogʻiz kapsulasi bilan ichak devorini shikastlaydi, yopishgan joyini tez-tez oʻzgartirgani uchun ozgina vaqt ichida ichak devorida yaxlit yaralar hosil boʻladi va ichakdan qon oqishiga sabab boʻladi. Ankilostomidozga xos belgilardai biri kamqonlikdir, ayrim holatlarda bemorning gemoglobini 15—20 foizga tushib ketadi. Bolalar jismoniy jihatdan yaxshi rivojlanmaydi, ozib ketadi. Katta yoshli odamlarda darmonsizlik, kamquvvatlilik, bosh ogʻrib, aylanishi, qorin ogʻrigʻi va shunga oʻxshash belgilar kuzatiladi. **P a r a z i t o l o g i k t a s h x i s i :** bemorlarning axlati tekshirilib, ankilostoma tuxumlarini aniqlanishidan iborat.

Shaxsiy oldini olish choralari: shaxsiy gigiyenaga rioya qilish, sabzavot va koʻkatlarni qaynoq suvda yuvish, hovuzdagi suvlarni qaynatib ichish va hokazo. Ankilostomidoz tarqalgan joyda oyoqyalang yurish va oʻtda yotish man qilinadi.

Jamoa t oldini olish choralari: ankilostoma tarqalgan joylarda axoli oʻrtasida muntazam ravishda ommaviy degelʼmintizatsiya oʻtkaziladi va odam axlatining tashqi muhitga tarqalishiga qarshi choralar koʻriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1Алехина Н.А., Соколова Я.О., Исмаилова З.М., Мартынова О.В., Кенембаева А.С. Паразитарная чистота объектов окружающей среды Астраханской области за 2014-2016 годы // Электронный журнал «Концепт». - 2017. - Том 39. - С.2711-2715.

2. Ахатова Г.Х., Назарова У.Х., Турсунова Х.Н. Совершенствование эффективности применения профилактических мероприятий у детей по снижению заболеваемости гельминтозами // Молодой ученый. - 2017. - №16. - С.25-27.
3. Ершова И.Б., Мочалова А.А., Лохматова И.А., Монашова М.Г., Петренко О.В. Неспецифические проявления гельминтозов у детей // Здоровье ребенка. - 2015. - №8 (68). - С.45-50.